

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1626

De concitatione miserationis per Characterismum. Capvt XLII.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68724](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68724)

etiam, & optimarum artium disciplinis excultus, si specie corporis, si affabilitate sermonis, si morum candore, gratia, simplicitate, & cæteris ornamentis, quibus vulgo homines commendari solent, præstiterit, si familiaris, si similis ætate, genere, dignitate, hæc sensum doloris efficiunt molliorem.

Deinde etiam augetur miseratio, si ab indignissimis hominibus, & ab ijs, quos beneficijs deinxerat, præter omnium cognitionem illata sit iniuria.

A loco. Si eos habeat miseriarum suarum spectatores miser, quos minimè velit, si in loco, qui minimè eum deceat, & cruciatuum acerbitatem augere possit.

A tempore, si noua, si extra tempus iniuria sit illata, vt si tener flosculus in ipso ætatis limine fuerit demessus, cum iam ad magnas spes pubescere inciperet, eo magis despectur: Et hoc in funere Pulcheriæ plurimum luger Gregorius Nyssenus.

Gregor. Nyss. in suauitate Pulcheriæ.
Nostis (inquit) teneram hanc columbam,
 Quæ in nido regio nutriebatur, quæ iamprimum quidem nidioribus pennis volucris euadebat, sed ætatem gratijs, & virtutibus excellerat: vt relicto nido discesserit, vt ex oculis nostris auolauerit, vt eam inuidia repente de manibus nostris raperit, siue columbam hanc dicere oportet, siue edolumbam florem, qui nondum quidem toto suo splendore ex gemmis, ac vaginis emerisset, sed partim quidem iam enituisset, partim verò in lucem emeriturus speraretur: Nec eo minus in exigua sui parte mirum in modum resplenderet, vt repente in gemma emarcuerit, &c.

A fine. Si qui patitur Dei amore, & virtutis conseruandæ gratia patiatur, quales sunt martyres, quorum ideo cruciatus honestatis causa suscepti ad misericordiam mouendam efficacissimi sunt.

Multa postremo in modo, & cæteris circumstantijs contingunt: vt boni, quid alicui euenire, multa perperlo, cum iam nullus futurus sit futurus. Qualia fuerunt regia munera ad Diophitum iam mortuum missa. Velyiuo quidem magnam esse opulentiã, veruntamen eum in phrenesiã lapsum, nihil eorum sentire. Quales esse poterant Nabuchodonosori purpura, Sceptra, Sellæ Regiæ, quarum vsum vsum mentis impos, errans in solitudinibus minime percipere poterat.

Hæc sex sunt mirationis obiecta, in quibus

minimus labor est, occurrunt enim prout prius, quam cætera, sed penes modum grauior, & impensior cura versari solet.

De concitatione miseratiois per Characterisimum.

CAPVT XLII.

Facilis est omnino, & expedita miseratiois, ac lachrymarum concitatio. Cum ipsi ante oculos miseri videntur, & ea doloris edunt signa, quæ in his angustijs natura solet egerere.

Quando autem hæc desunt, danda est singularis opera, vt eorum, quæ gesta sunt characterisimus, & descriptio quam artificiosissime fiat, quo res ante oculos poni videatur.

Notandum est autem in hoc genere duplicem iniri viam, alij enim (vt cum Quintilianus miseratiois per descriptionem loquar) in malis sunt ambitiosi, & quicquid narrant copiosa admodum, figurataque oratione diffundunt.

Alij in hac re parciores rem quam apertissime, sine vllis superiectionibus exponunt, & moderatis affectibus opportunè distinguunt, in quo perunque miseratiois digniores videntur, quod minime sint queruli, & in rebus amplificandis profusi. Talia sunt illa Quintilianiani commemorata superius.

Mibi filius minor, quantum egressus annu, vt in malis agerem, prior alterum ex duobus eruit lumen. Non sum ambitiosus in malis, nec agere lachrymarum causas volo, vti namque esset ratio minuendi, sed dissimulare, qui possum quid ille gratiæ in vultu, quid iucunditatis in sermone, quos ingenij igniculos, quam præstantiam placidæ (& quod scio vix posse credi, tantum altæ mentis ediderit).

Vide quam modesta oratio, & ideo apud eruditos præsertim aures est ad affectus magis efficax. Satis enim, & cū magno affectu expressa videtur his verbis orbitas. *Vt in malis agerem, prior alterum ex duobus eruit lumen.* Iam quàm aptè ista post verecundam orationem subiunguntur. *Sed dissimulare, qui possum, quid illi gratiæ, vt non apparatus, sed dolore expressus, reluctante etiam animi grauitate, videatur affectus.* Hæc autem prudenter in-texta. *Nec augere lachrymarum causas volo, vti namque esset ratio minuendi.* Dissimulat enim, se.

Concitatōis per descriptionē via duplex.

Cicero ubi
ma in Ver-
rum.

se concitandi affectus iniuisse consilium, quod longe efficacius, quam si multis verbis flere iuberet auditores, quod artificium observavit M. Tullius in Gaiij supplicio. Rem inquit, in medio ponam, quæ tantum habet ipsa gravitatis, ut neque mea, quæ nulla est, neque cuiusquam ad inflammandos animos eloquentia requiratur. Deinde,

Cadebatur virgis in medio foro Messanæ civis Romanus, cum interea nullus gemitus, nullavox alia istius miseri, inter dolorem erepitiuque plagarum audiebatur, nisi hæc, *civis Romanus sum.* Et.

Crux, crux, inquam, infelici, & ærumnoso, qui nunquam istam potestatem viderat, comparabatur. Deinde. Quam apte ad motum interiecta exclamatio. *O nomen dulce liberatis! o ius eximium nostræ civitatis! o lex Porcia, legesque Sempronie.* Hæc etiam, si nihil aliud diceret misera, & miserabilia sunt, plusque afficiunt gravium personarum animos, quam ambitiosa quarimonix, maxime verò ubi res sunt per se factis atroces, & funestæ, qualis est historia de cæde liberorum Sedecix in sacris. Stille euulsis luminibus squalidus, & cruentus, hæc simpliciter narret, quis miseratione non moueatur?

Sedecia
quæmonia.

Coniuncto mittuntur ad nos in carcerem Babylonij carnifices, & me comprehensum, ijs

carenis, quas ærumnosus trahebam, ad palum alligant.

Quid sceleris pararent nesciebam, tantum exerebam iugulum, hort. bar. ut ferirent, mortem extremam miserorum spem, quasi iam proximam lætus amplectebam. Sed illi longe atrociores cogitabant tragœdias, filios quippe meos arripiunt, & lenta morte cruciatos, sub ipsiis parentis oculis necant. Vidi, vidi, & in id tantum oculos habui, nunc eorum, ut vides cruore iaceo respersus. (Hic cum tantisper suspirasset.) At illi teneri morientibus oculis me aspicebant, & cum hæretet adhuc in labellis anima; Patris, heu blandum, & dulce nomen! sed perituris nihil profuturum, appellabant. Postquam miserijs meis sum abunde satiatus, iidem carnifices, qui lucem filijs eripuerant, mihi oculorum lumen eruunt [fateor (dilectissimi) hoc non doluit, vestra magis vulnera doluerunt.]

Hæc simplici narratione, & modicis affectibus dicta, non medioerem tamen ad excitandas miserationes vim habent.

Alia ratio est, cum excelsè, figuratè, magnificè, res ponitur ob oculos. Qualia sunt illa D. Chrysostomi de martyribus, ubi varia eorum tormenta non simpliciter narrantur, sed per antitheses copiosissime illustrantur.

Ex D. Chry-
sost. homil.
43. p. 576.

Aθηρακας ὑπερόρσισά φησιν, οἱ ᾧ ὡς ἐ-
πρόδα εἰρεχομ. πῦρ ἀνήψα, οἱ ᾧ ὡς
εἰς πηγὰς ὑδάτων ψυχρῶν ἐαυτοὺς ἐρ-
ρίψαμ. κατέξανα τὰς πλευράς, καὶ βαθείας
ἀνέτεμον αὐλακας, καὶ κατήγαγον ῥόακας αἰ-
μάτων, οἱ ᾧ ὡς χρυσοῖς σκάνθαβον περιρρο-
μίλων, οὕτως ἐκαλλιπάζοντο. τοῖς κρημνοῖς
ἐρρίψα, καὶ εἰς πέλαγθ κατεπόντισα, οἱ ᾧ
ὄχ ὡς εἰς βυθὸν καταβαίνοντες, ἀλλ' ὡς εἰς
αἰτὸν ἀναβαίνοντες, ἢ αἶρανὸν οὕτω δίκην ἰο
σκιρτῶντες καὶ ἀγαλλόμενοι, καὶ ὡς περὶ ἐν ἱερῶ
πομοτῶ χορεύοντες, καὶ ἐν λειμῶνι πάροντες
χλοερῶ, οὕτω τὰς τιμωρίας ἐκασθ ἡρώα-
ζον, οὐχ ὡς τιμωρίας, ἀλλ' ὡς ἀνθη λαμβά-
νοντες ἱερνά, καὶ σεφανόμενοι. καὶ τῆ ᾧ οἰκείας
προθυμίας ὑπερβολῆ τὰς ἐμὰς πρόφθινασ τιμωρίας.

Carbones, inquit, substernebam: illi autem
tanquam ad rosas currebant. Ignem ac-
cendebam: Illi verò, tanquam in fontes
frigidarum aquarum se ipsos proijciebant. La-
tera cadebam, & profundos in eis sulcos fa-
ciebam, & riuos sanguinis deducebam: Illi
autem tanquam auro omni ex parte circum-
fluente gloriabantur, è præcipitijs iaciebam,
& in mare demergebam: Illi verò, non tan-
quam in profundum descendentes, sed tan-
quam in ipsum cælum ascendentes, ita affe-
ctierant, exilientes, & exultantes, & tanquam
in sacra pompa choreas ducentes, & in her-
bido prato ludentes, ita arripiebat vnusquis-
que cruciatus, non tanquam cruciatus, sed
tanquam vernos flores carpentes, & coronas
contextentes, & insigni animi sui a laetitate
cruciatus meos præuenebant.

Martyrum
tormenta
de, cxiibum,
149.

ITEM

ITEM DE SANCTIS MACHABAEIS.

D. Chrysoftomus, homil. pag. 625.

Εκείνοις μὲν γὰρ τὸ πολὺ τ' ὀδύνης, καὶ ὀλγοψυχία λοιπῶν ὑπετέμενετο. αὐτὴ δ' ἀκεραῖω διανοσίᾳ, καὶ ἀκραφνῆϊ γνώμῃ θανατέραν ἐλάβαν. τὴν γινόμενων τῆν αἰσθησιν διὰ τὴν φύσιν, καὶ ἢ ἰδέναι βίβλιν πύρ. ὅπερ ἔκαυσεν ὁ τύραννος ἐκείνους, ὡς περ ἐφλέγειν ἢ φύσις, ὡς περ ἐφλέγει τὸ πνεῦμα τὸ ἀγιον. οὐ τοιαύτῳ ἀνῆφε κείμενον ὁ βαβυλωνίος τύραννος ἐκείνους, οἷαν ἀνῆφε τῆ μηδὲ κείμενον ὁ τύραννος αὐτῶν. ἐκεῖ μὲν γὰρ ἡ φύσις τῶ πυρὸς νείφθη, καὶ πύρα, καὶ σίππουρ, καὶ κληματὶς ἦν. οὐ ταῦτα δ' φύσις, ὡδίνες, φιλοσοργία, παιδῶν συμφωνία, οὐχ οὕτως ἐτηρηζοίτο ἐκεῖνοι ἐπὶ τῶ πυρὸς κείμῳ, ὡς ἐτηρηζοίτο αὐτὴ διὰ τὴν φιλοσοργίαν. ἀλλ' ἐκράτει διὰ τὴν εὐσέθειαν, καὶ φύσις ἐμάχετο χάριτι, καὶ ἡ νίκη τ' χάριτος ἦν εὐσέθους ὡδίνων περιεγένετο, καὶ πύρ ἐκράτει πυρὸς τὸ πνευματικὸν τῶ φυσικῷ, καὶ τὸ παρά τ' ὡμότητος τῶ τυράννῳ καυδέντος. καὶ καδᾶπερ θαλαττία πύρα δεχομένη κυμάτων προσβολὰς αὐτῆ μὴ ἀκίνητος μένει, ἐκεῖνα δ' ἀφρόμυ διαλύσσα ἀφανίζει ῥαδίως, οὕτω δὲ καρδία τ' γυναικὸς ἐκείνης ὡς περ τις θαλαττία πύρα κύματα δεχομένη τὰς προσβολὰς τ' ὀδυῶν, αὐτὴ μὴ ἀκίνητος ἔμεινε, τὰς δ' προσβολὰς ἐκείνας σερρῶ, καὶ φιλοθρίας γέμαντι διέλυε λογισμῶ ἐπιλοτιμῆτο δεῖξαι τῶ τυράννῳ, ὅτι οὕτως μὴ τῆρ αὐτῶν ἔστι. οὕτως ἐκεῖνοι γήσιοι παῖδες αὐτῆς οὐ διὰ τὴν συγγείαν τῆς φύσεως, ἀλλὰ διὰ τὴν κοινωσίαν τ' ἀρετῆς. οὐκ ἐνόμιζεν ὄρεον κολαστικὸν πύρ, ἀλλὰ χαμηλὸν λαμπαδά. οὐχ οὕτω μήτηρ κοσμεῖσα παῖδας εἰς γάμον εὐφραίνει, ὡς ἐκεῖνη κολαζομένης βλέπεισσι ἔχαιρε, καὶ καδᾶπερ τ' μὲν σολὴ περιβάλλουσα νεμφικῆ, τῶ καὶ σερρᾶντες πλέσσα, τῶ δ' πασάδας ἰσᾶσα χαμηλῆς, οὕτω τ' μὲν ἐπὶ τοῦς λέηται, τ'

Νam illis quidem pars maior dolorisanimi deliquio succidebatur; hæc verò integra mente, iudicio illafo, synceriores eorum, quæ gerebantur, sensum ob naturam Machabeorum, quæ gerebantur, sensum ob naturam Machabeorum ignis ille tyrannus accendebat, quem excitabat natura, quem Spiritus sanctus inflammabat. Non talem Babylonius tyrannus ille fornacem excitauit, qualem matri fornacem hic tyrannus accendit. Nam illic quidem ignis fomēs erat naphtha, pix, stypa, sarmentum; hic verò natura, dolores partus, liberorum amor, puerorum concordia. Non na illi iacentes in igne urebantur, atque hæc ob amorem liberorum urebantur, sed ob pietatem uiaceba; & natura cum gratia pugna; bat, & victoriam gratia reportabat: religio maternum affectu superabat, & ignis ignem vincebat; spiritualis naturalem, & quem crudelitas tyranni succenderat. Et quemadmodum maximus scopulus, qui fluctuum incurtus excipit, ipse quidē manet immobilis; illos autem in sumum dissolutos facile tollit; sic illius quoque mulierculis eoi, tanquam scopulus marinos fluctus excipiens dolorum incurtus, ipsa quidem mansit immota, sed incurtus illos firma, & Philosophiæ plena mente dissoluit. Ostendere tyranno contendebat, se verè matrem illorum esse, verè filios illos suos esse genuinos, non propter naturæ conationem, sed propter virtutis communior em. Non se ignem tormentorum, sed facem nuptialem cernete a bitratur. Non ita mater, quæ filios ad nuptias exornat, latatur, ut illa, supplicij cum cerneret excruciatos, gaudebat, & quasi hunc stola sponsali amici, et, illi coronas neceret, alteri thalamos nuptiales erigeret, ita hunc ad lebetes, illum ad sartagine; currentem, alium capite truncatum cum cerneret, exultabat. Omnia tum fumo, nidoreque redundabant, ac sensibus omnibus affectis liberis suos experimento cognoscebat: per ac, eos eos intuens, per aures verba exaudiens, ipsis nauibus fumum illum, catium suauem, & insuauē excipiens: insuauem quidem infidelibus, Deo verò, ipsiq; omnium suauissimum.

Machabeorum ignis triplex.

Machabeorum matri certam, et internam.

διεπὶ τὰ τήματα ἔχοντα, ἃ ἢ τὴν κεφαλὴν ἀποκεκλιμένον ὁ ῥῶσα ἠγάμητο, καὶ ἢ πάν-
τα κατανύξ, δὲ κλίσις μετὰ, καὶ διὰ τὸ ἀδολογητικῶν ἀπαρτῶν τὴν πείραν ἐχέτο τῶν πα-
ιδωρ, διὰ τὸ ὀφθαλμοῦ ὁ ῥῶσα, διὰ τὸ ἀκούει τὸ φιλῶτων ἀκρόαση ἠμάρτων. αὐτὴ τὴν ὄντι τὸ μ
κατὰ τὸν δεχομένη τὸ σαρκῶν τὸ ἰδὸν ἐκόντορ, καὶ ἀγῶν. ἀγῶν ἢ τῆς ἀπίσις, τῶν δὲ ἢ, καὶ αὐτὴ
πάντων ἠδίστορ.

N Ec minus in hoc genere admirabilis est
D. Gregorius Nazianzenus, e cuius Gre-
co hæc expressa, ubi matrem Machabæorum
filios in martyrio circumstantem descri-
bit.

*D. Greg.
ora. 22 de
Machabæis.*

At verò strenua mater, non secus atque a-
nicula, cuius pullos anguis, aut alia insidiosa
quapiam fera arripuit, circumvolabat, stride-
bat, obsecrabat, vna in septem filijs certabat,
nihil eorum omittens, quibus eos ad victo-
riam paratiores, alacrioresque redderet. Mo-
dò cruoris stillantes guttas rapiebat: modò
laccra colligebat membrorum fragmenta,
modò etiam defunctorum martyrum reli-
quias, sanguinem suum adorabat, alium in-
ter suos amplexus exanimem recipiebat. ali-
um porrigebat, alium interim ad eandem pu-
gnam comparabat omnibus quantum poterat
exclamans.

Euge filij mei, euge strenui mei milites,
euge in corporibus ferme incorporei, euge
legis patriæ, canaque senectutis meæ, atque
ciuitatis, quæ vos aluit, & ad eam virtutis
magnitudinem euexit, præsidium, ac pro-
pugnaculum. Paulum adhuc & vicimus: de-
fatigantur carnifices, hoc vnum extimesco:
paulum adhuc, & ego inter mulieres beata,
& vos inter adolescentes beati. At forrasse
vos matris desiderium angit? Nequaquam
vos deseram, hoc vobis polliceor, non tam
liberos meos odi.

Quis non interesse huic supplicio, cum hæc
legit, & beatam Heroinam videre se pu-
ret?

De miseratione.

Per contentionem fortunarum.

CAPVT XLIII.

*Miseratio
efficax per.*

CRebra est quoque, & efficax, quæ per
contentionem fortunarum fieri solet mi-

seratio: nam, cum maximum sit infortunij
genus, fuisse aliquando fœlicem, ubi quis ab
excitata, florentique fortuna, in maximas de-
uenit acerbitates, opuma ratio est commo-
uendi affectus, si vtraque fortuna per insigni-
nem antithesin comparetur: quod magnificè
præstitit Cicero in peroratione pro Mura-
na.

*fortunarij
contentio-
nem.*

Modò maximo beneficio P. Romani orna-
tus, fortunatus videbatur, quod primus in
familiam veterem, primus in municipium
antiquissimum consulatum attulisset: Nunc
idem squallore sordidus, confectus morbo,
lachrymis, ac mœrore perditus, vester est
supplex, Iudices, vestram fidem obtestatur,
miseri cordiam implorat, vestram potesta-
tem, atque vestras opes intuctur. [Deinde.]
Si, quod Iupiter omen auertat, hunc vestris
sententijs afflixeris, quò se miser vertet? Do-
mumne, vt eam imaginem clarissimi viri,
quam paucis ante diebus laureatam in sua
gratulatione conspexit, eandem deformatam
ignominia, lugentemque videat? An ad ma-
trem: quæ misera modò consulem osculata
filium suum, nunc cruciatur, & sollicita est,
ne eundem paulò post spoliatum omni dig-
nitate conspiciat? Sed quid ego matrem, aut
domum appello, quem noua pœna legis, &
domo, & parente, & omnium suorum consue-
tudine, conspectuque priuat? Ibi igitur in ex-
ilium miser? quò: ad orientis partes, in qui-
bus annos multos Legatus fuit, & exercitus
duxit, & res maximas gessit? at habet magni
dolorem, vnde cum honore decesseris, eod-
em cum ignominia reuertit? An se in contra-
riam partem abdet? vt Gallia Transalpina,
quem nuper summo cum imperio lubentissi-
mè viderit, eundem lugentem, mœrentem,
exulem videat? &c.

*Cicero pro
Murrano,
Vnde peror-
ationem
ora. pro
Flacco, &
Quintilio.*

Motum verò vtrumque per characteris-
mum, & vtriusque fortunæ contentionem
complexus est Hegesippus scriptor nobilis, Hegesipp. ibi
in illa sua Hierosolymitana monodia, quam Anac.
hic ex Græco oratorie expressimus.

Vbi est maxima ciuitas Hierusalem? ubi
decora